

Verwaarlozing in situaties van huiselijk geweld

Verwaarlozing in situaties van huiselijk geweld

Beschrijvend onderzoek naar verwaarlozing, verwaarloosde kinderen en verwaarlozende ouders

23 juni 2014

Universiteit Utrecht / Raad voor de Kinderbescherming

Thesisonderzoek maatschappelijke opvoedingsvraagstukken

Cursuscode: 201200011

B.J. Grisnich

Contact: B.J.Grisnich@students.uu.nl

Studentnummer: 3465632

Begeleider Universiteit Utrecht: Dr. C. Baerveldt

Contact: C.Baerveldt@uu.nl

Begeleider Raad voor de Kinderbescherming: M.D.M. Bakker-Alberink

Contact: M.D.M.Bakker@rvdk.minjus.nl

Abstract *Child neglect is the most common kind of child abuse. The main question of this study is: “In which way is neglect present at situations of domestic violence?”. The purpose of this study is to give an overview of neglect in situations of domestic violence. In the literature study it became clear that witnessing domestic violence is child neglect. The literature study also contains risk and protective factors in the context of child, parents and family. These factors are the main topics in the measuring instrument. On the basis of this instrument, 174 reports of the Dutch Child Protection Service are analysed, involving 291 children. Domestic violence was present in 255(88%) percent of the reports. Of these 255 cases, neglect was present in 62 percent. There is a weak relationship between the severity of domestic violence and neglect. These results showed minimal differences between children in domestic violence and neglected children in domestic violence. Despite limitations of this study, it showed clearly that witnessing domestic violence is a kind of child neglect.*

Key words: child neglect, witnessing domestic violence

Samenvatting Verwaarlozing is de meest voorkomende vorm van kindermishandeling. De hoofdvraag van dit onderzoek is: “Op welke manier komt verwaarlozing naar voren in situaties van huiselijk geweld?”. Het doel van dit onderzoek is om in kaart te brengen hoe verwaarlozing naar voren komt in situaties van huiselijk geweld. Volgens de literatuur is er een verband tussen het zijn van getuige van huiselijk geweld en verwaarlozing. De literatuur gaf tevens risico- en beschermende factoren bij kinderen, ouders en gezinnen. Aan de hand van deze factoren is een meetinstrument ontworpen. Met behulp van dit meetinstrument zijn 174 rapporten geanalyseerd die handelen over 291 kinderen. Huiselijk geweld komt in 255 casus (88%) naar voren. Van deze 255 zaken bevatten er 157 (62%) verwaarlozing. Er is een zwak verband tussen de ernst van het huiselijk geweld en verwaarlozing. De verschillen tussen kinderen in een huiselijk geweld situatie en verwaarloosde kinderen in een huiselijk

geweld situatie zijn echter minimaal. Ondanks beperkingen van het onderzoek toont dit onderzoek dat getuige zijn van huiselijk geweld een vorm is van verwaarlozing.

Zoektermen: Kinderverwaarlozing, getuige huiselijk geweld

Inleiding

Verwaarlozing is internationaal de meest voorkomende vorm van kindermishandeling. Ervaringen van verwaarlozing in de kindertijd geven problemen in de ontwikkeling van kind tot volwassene. De gevolgen van verwaarlozing in de kindertijd zijn vaak ernstiger dan de gevolgen van mishandeling (Hildyard & Wolfe, 2002).

Door verschillende auteurs wordt getuige zijn van huiselijk geweld omschreven als een vorm van kindermishandeling; meer specifiek wordt getuige zijn van huiselijk geweld omschreven als verwaarlozing. In 76.9 procent van de incidenten van huiselijk geweld op adressen waar kinderen in geschreven staan, zijn zij tijdens het incident aanwezig (Ferwerda & Hardeman, 2013).

Deze thesis gaat na hoe verwaarlozing naar voren komt in situaties van huiselijk geweld. De data voor dit onderzoek zijn verzameld middels dossieranalyse aan de hand van een zelf ontworpen meetinstrument. De gelezen dossiers zijn rapporten van de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) uit 2013. Deze rapporten beschrijven de sterke en zwakke punten in de ontwikkeling van het kind, de opvoedingsomgeving en –context en de hulpverlening. Daarnaast beschrijven deze rapporten of de belangen van een kind in een echtscheidingssituatie voldoende behartigd worden (RvdK, 2009; RvdK, 2011).

De hoofdvraag voor dit onderzoek luidt: “Op welke manier komt verwaarlozing naar voren in situaties van huiselijk geweld?”. Om deze vraag te beantwoorden zijn vier deelvragen opgesteld. Ten eerste: “Hoe komt huiselijk geweld naar voren in Raadsrapporten?”. De tweede vraag is: “Hoe komt verwaarlozing naar voren in Raadsrapporten en hoe hangt dit samen met huiselijk geweld?”. De antwoorden op de eerste twee deelvragen geven zicht op het huiselijk geweld en de samenhang tussen huiselijk geweld en verwaarlozing. De derde vraag luidt: “Wat zijn kenmerken van verwaarloosde kinderen in een situatie van huiselijk geweld?” en de vierde vraag is: “Wat zijn kenmerken van verwaarlozende ouders in een situatie van huiselijk geweld?”. De derde en vierde vraag schetsen telkens eerst de kinderen en ouders in een situatie van huiselijk geweld. Daarna worden deze gegevens vergeleken met gegevens van een situatie met verwaarlozing.

Deze thesis levert een belangrijke bijdrage aan de schaarse literatuur over verwaarlozing, waarover Hobbs en Wynne (2002) schrijven. Daarnaast beoogt deze thesis inzicht te geven in de relatie tussen huiselijk geweld en verwaarlozing.

De opbouw van de thesis is als volgt: Het literatuurdeel vangt aan met de definiëring van verwaarlozing, waarna de prevalentie van verwaarlozing besproken wordt. Aansluitend volgt een bespreking van subtypen van verwaarlozing. Tevens worden moeilijkheden in de

signalering van verwaarlozing en gevolgen van verwaarlozing besproken. De literatuurstudie vervolgt met een bespreking van kinderen als getuige van huiselijk geweld. Daarna volgt een beschrijving van de risico- en beschermende factoren voor verwaarlozing aan de hand van het balansmodel. De literatuurstudie eindigt met een conclusie waarin aangegeven is welke factoren in het meetinstrument zijn opgenomen. Na de literatuurstudie volgt een bespreking van de methoden, gevolgd door een presentatie van de resultaten. Ter afsluiting volgen de conclusie en discussie, waarin de gestelde vragen beantwoord en de gevonden resultaten bediscussieerd worden.

Literatuurstudie

Verwaarlozing; definitie, prevalentie, signalering en gevolgen

Baartman (2013) schetst ontwikkelingen in het denken over verwaarlozing. Rond 1905 was verwaarlozing zichtbaar in een kind dat door ouders op het verkeerde pad gebracht was. In de jaren zestig veranderde verwaarlozing tot gebrek aan zorg en emotionele beschikbaarheid van ouders, waardoor het kind bedreigd werd in de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid (Baartman, 2013). De betekenis van verwaarlozing lijkt te veranderen, onder meer door ontwikkelingen in het denken over opvoeding.

In de definiëring van verwaarlozing zijn verschillende elementen te onderscheiden. Een definitie van verwaarlozing moet contextueel zijn, onder meer omdat er onderscheid moet zijn tussen verwaarlozing en opgroeien in moeilijke omstandigheden (Dubowitz, Pitts & Black, 2004). Een ander belangrijk criterium voor verwaarlozing is of er *significant harm* ontstaat aan het kind (Glaser, 2002). Een definitie van verwaarlozing behoort tevens aan te sluiten bij de ontwikkelingsbehoeften van het kind (Rees, Stein, Hicks & Gorin, 2011). Daarnaast hoort de definitie cultuursensitief zijn, omdat ontwikkelingstaken niet in alle culturen dezelfde zijn (Glaser, 2002). Een laatste element is dat de definitie verwaarlozing omschrijft als het niet vervullen van de behoeften van het kind en de impact hiervan op de ontwikkeling van een kind (English, Thompson, Graham & Briggs, 2005; Rees et al., 2011). Hiermee is verwaarlozing een kenmerk van de relatie tussen het kind en de verzorger (Rees et al., 2011; Glaser, 2002).

Samenvattend moet een definitie van verwaarlozing de volgende kenmerken hebben: Ten eerste is deze definitie contextueel. Ten tweede sluit deze definitie aan bij het ontwikkelingsperspectief van het kind in zijn eigen cultuur. Ten slotte is deze definitie een omschrijving van de ouder kind relatie. Echter, deze kenmerken van een definitie van

verwaarlozing zijn geen definitie. Ondanks het ontbreken van een definitie van verwaarlozing, worden wel cijfers gegeven van de prevalentie van verwaarlozing.

Zo werden in 2010 ongeveer acht (8.1) kinderen per duizend kinderen fysiek verwaarloosd en 8.4 kinderen per duizend kinderen cognitief en emotioneel verwaarloosd in Nederland. In bijna 39 procent van de casus van kindermishandeling is sprake van verwaarlozing (Alink et al., 2011). De casus die het Advies en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) afrondt, geven een beeld van de incidentie van (vermoedens van) verwaarlozing. In 2012 rondde het AMK de volgende aantallen casus af: 4.746 casus van lichamelijke verwaarlozing, 7.128 van affectieve verwaarlozing en 17.326 van pedagogische verwaarlozing (Jeugdzorg Nederland, 2013).

In Groot Brittannië is verwaarlozing ook de meest voorkomende vorm van kindermishandeling binnen gezinnen. Van de kinderen jonger dan elf jaar heeft vijf procent ooit verwaarlozing ervaren in de kindertijd, voor elf- tot zeventienjarigen is dit 13 procent en voor 18- tot 24-jarigen is dit 16 procent (Radford et al., 2011). Ook in de Verenigde Staten is verwaarlozing de meest voorkomende vorm van kindermishandeling; 61 tot 77 procent van het totaal aantal slachtoffers van kindermishandeling wordt verwaarloosd (Sedlak et al., 2011). Verwaarlozing is hiermee ook internationaal de meest voorkomende vorm van kindermishandeling.

Een vergelijking van Nederland en de Verenigde Staten geeft een verschil van bijna dertig procent in het aantal casus van verwaarlozing binnen de casus van kindermishandeling. Mogelijk is het gebruiken van een van elkaar verschillende definitie hier debet aan. De literatuur geeft verschillende indelingen van verwaarlozing in subtypen.

Een indeling in vijf categorieën is de volgende: verwaarlozing van dagelijkse zorg, van medische zorg, van onderwijs, van toezicht en verwaarlozing in de omgeving (Mennen, Kim, Sang & Trickett, 2010). Een andere indeling is in drie categorieën: fysieke verwaarlozing, verwaarlozing van onderwijs en emotionele verwaarlozing (Alink et al., 2011). In het nu volgende worden de drie categorieën besproken.

Fysieke verwaarlozing verwijst naar ouderlijk falen in het voorzien in fysieke behoeften van het kind en omvat gebrek aan voeding, kleding, persoonlijke hygiëne, supervisie, gezondheidszorg en veilige huisvesting (Stoltenborgh, Bakermans-Kranenburg, & van IJzendoorn, 2013; Alink et al., 2011; Coohy, 2003). Coohy (2008) definieert gebrek aan supervisie of ontoereikend toezicht als aparte categorie van verwaarlozing, met de volgende subcategorieën: niet weten waar een kind is, alleen laten van kinderen zonder zorg en alleen laten van kinderen met niet-adequate zorg.

Educatieve of cognitieve verwaarlozing omvat het toestaan van spijbelen, het niet inschrijven van een leerplichtig kind bij een school en het niet erkennen en zorgdragen voor onderwijskundige behoeften van het kind (Alink et al., 2011). Tevens omvat cognitieve verwaarlozing inadequate ondersteuning van de cognitieve ontwikkeling en inadequate betrokkenheid bij de academische prestaties van het kind (Slack et al., 2003). Educatieve verwaarlozing wordt door Coohy (2003) als fysieke verwaarlozing gecategoriseerd.

Emotionele of affectieve verwaarlozing is het niet voldoen in emotionele behoeften van kinderen. Dit omvat falen in het voorzien van adequate vorming, niet tonen van affectie, getuige zijn van huiselijk geweld, toestaan van onaangepast gedrag, niet zoeken van hulp bij emotionele of gedragsproblemen, falen in het voorzien van een adequate structuur (Stoltenborgh et al., 2013), en blootstelling van kinderen aan ongepast gedrag (Alink et al., 2011). Bij emotionele verwaarlozing is vaak de primaire verzorger en hechtingsfiguur van het kind de verwaarlozende persoon (Glaser, 2002). Als ouders hun opvoedtaken onvoldoende of niet uitvoeren, spreekt men ook wel van pedagogische verwaarlozing (Bakker, Rink, Iutje Spelberg, & van Lokven, 2002).

Inhoudelijk kunnen de genoemde categorieën van verwaarlozing teruggebracht worden tot fysieke en emotionele verwaarlozing. De vijf categorieën van verwaarlozing van Mennen en collega's (2010) zijn terug te leiden tot fysieke verwaarlozing zoals omschreven door Alink en collega's (2011) en Coohy (2003). Alleen de derde subcategorie, verwaarlozing van onderwijs (Mennen et al., 2010), wordt door Alink en collega's (2011) apart beschreven. Echter, verwaarlozing van onderwijs wordt zowel als fysieke (Coohy, 2003) en emotionele verwaarlozing (Slack et al., 2003) gecategoriseerd. Emotionele verwaarlozing komt niet voor als categorie in de categorisering van Mennen en collega's (2010), maar wordt door Stoltenborgh en collega's (2013) en Alink en collega's (2011) wel beschreven als aparte categorie. Hiermee lijkt een indeling van verwaarlozing in fysieke en emotionele verwaarlozing voldoende. Farmer en Lutman (2012) suggereren echter dat fysieke verwaarlozing altijd een component van emotionele verwaarlozing bevat. Alles overziende lijkt het moeilijk om tot een eenduidige categorisering van verwaarlozing te komen. Het ontbreken van een duidelijke definitie van verwaarlozing bemoeilijkt de signalering van verwaarlozing door professionals.

De signalering wordt tevens bemoeilijk omdat ouders en jongeren anders naar verwaarlozing in hun gezin kijken dan de hulpverlening (Farmer & Lutman, 2012; Rees et al., 2011). Ter ondersteuning van de signalering zijn verschillende instrumenten ontwikkeld, te weten risicotaxatie-instrumenten, instrumenten gericht op de omgeving van het kind,

zelfrapportage van ouders en instrumenten gericht op kindermishandeling (Stowman & Donohue, 2005).

Er zijn verschillende verklaringen voor het niet adequaat reageren op signalen van verwaarlozing. Ten eerste is dit het niet signaleren van zorgen en het niet plaatsen van signalen van verwaarlozing in de context van het kind en zijn hulpverleningsgeschiedenis. Daarnaast is de afwezigheid van een *trigger event* een belangrijke factor in het niet signaleren van verwaarlozing (Farmer & Lutman, 2012).

Tevens is er geen duidelijk *cut off point*, waardoor beoordeling van verwaarlozing altijd een subjectieve component bevat (Farmer & Lutman, 2012). Deze subjectieve component beïnvloedt de praktijk van signalering van verwaarlozing (Horwath, 2007). Daarnaast kan de gevoeligheid voor signalen van verwaarlozing afnemen als professionals een langere werkrelatie met het gezin hebben (Farmer & Lutman, 2012). Dit geeft professionals de mogelijkheid om signalen van veiligheid te vergroten en signalen van onveiligheid te relativeren (Baartman, 2013).

Daarnaast verschillen professionals van mening over de behoeften van kinderen (Horwath, 2007). In zaken van minder ernstige verwaarlozing worden zorgen minder snel gemeld, vanwege angst voor een overreactie (Farmer & Lutman, 2012). Dit maakt dat het oordeel over de aanwezigheid van verwaarlozing een praktische en morele overweging is (Horwath, 2007).

Beschreven is dat de signalering van verwaarlozing niet adequaat is. Adequate signalering en daarmee het stoppen van verwaarlozing is echter wel belangrijk, gezien de gevolgen van verwaarlozing. Achtereenvolgens worden gevolgen van ervaringen van kinderverwaarlozing in de kindertijd, in de adolescentie en in de volwassenheid besproken.

In het ergste geval leidt kinderverwaarlozing in de kindertijd tot de dood van een kind (Welch & Bonner, 2013). Verwaarloosde kinderen vertonen hechtingsproblematiek, hebben minder goed ontwikkelde copingmechanismen, hebben moeite met emotieregulatie, hebben taalproblemen, zijn afhankelijk en zijn niet gelukkig (Hildyard & Wolfe, 2002). Tevens lopen verwaarloosde kinderen een groter risico op falen op school en uitval in hogere leerjaren (Manly et al., 2013). Daarnaast kan verwaarlozing bijdragen aan antisociaal gedrag (Manly et al., 2013) en geeft het een grotere kans op politiecontact (Nikulina, Widom & Czaja, 2011). Emotionele verwaarlozing kan leiden tot een angststoornis of verstandelijke beperking (Scomparini, dos Santos, Rosenheck & Scivoletto, 2013).

Een review van Hildyard & Wolfe (2002) geeft aan dat over het algemeen internaliserende en externaliserende problematiek in de adolescentie bij verwaarloosde

kinderen ernstiger is dan bij mishandelde kinderen. Onder adolescenten kunnen ervaringen van verwaarlozing in de kindertijd bijdragen aan de ontwikkeling van suïcidaal gedrag (Miller, Esposito-Smythers, Weismore & Renshaw, 2013) en depressieve episodes (Harkness, Lumley & Truss, 2008), mede door een grotere geneigdheid tot schaamte (Bennet, Sullivan & Lewis, 2010a). Fysieke verwaarlozing heeft een significant effect op executief functioneren tot in de adolescentie (Spann et al., 2012). Het is niet duidelijk of verwaarlozing een associatie kent met onder- of overgewicht (Jaite et al., 2012; Bennet, Sullivan, Thompson & Lewis, 2010b). Daarnaast is verwaarlozing een voorspeller van een tienerzwangerschap (Noll & Shenk, 2013). Ten slotte vertonen verwaarloosde kinderen in de adolescentie en volwassenheid meer crimineel gedrag (Hildyard & Wolfe, 2002).

Volwassenen met jeugdervaringen van verwaarlozing hebben een groter risico op middelenmisbruik (Hildyard & Wolfe, 2002), slechtere cognitieve prestaties (Hildyard & Wolfe, 2002; Nikulina et al., 2011), mindere geletterdheid en abstract redeneren (Mills et al., 2010), en het ontwikkelen van een persoonlijkheidsstoornis (Hildyard & Wolfe, 2002; Widom, Czaja & Paris, 2009; Waxman et al., 2013). Volwassenen met ervaringen van verwaarlozing zijn meer emotioneel instabiel, meer introvert en minder open en consciëntieus (Robinson, Lopez & Ramos, 2014). Daarnaast geeft verwaarlozing een groter risico op slachtofferschap van fysiek partnergeweld (Widom, Czaja & Dutton, 2013).

Geschetst is dat ervaringen van verwaarlozing in de kindertijd verstrekende gevolgen hebben. Deze gevolgen zijn al zichtbaar in de kindertijd en ontwikkelen zich door de adolescentiefase heen tot forse problematiek in de volwassenheid.

Kinderen als getuige van huiselijk geweld

In ongeveer 24 procent van de casus van kindermishandeling is sprake van getuige zijn van geweld in het gezin (Alink et al., 2011). In 2012 rondde het AMK 13.976 casus af naar kinderen als getuige van geweld (Jeugdzorg Nederland, 2013). Verwaarlozing in gezinnen met huiselijk geweld uit zich in een gebrek aan veiligheid en toezicht, emotionele verwaarlozing en weigering van (medische) behandelingen (Antle et al., 2007).

Huiselijk geweld is lichamelijk, geestelijk of seksueel geweld of dreiging met geweld door iemand uit huiselijke kring (WMO, 2013). Hoewel de nadruk meestal ligt op fysiek geweld, omvat huiselijk geweld ook psychische mishandeling, verwaarlozing, financiële uitbuiting, seksueel misbruik en schending van de grondrechten (Kooij, 2012).

Coohey (2003) en Kaufman Kantor en Little (2003) beschrijven getuige zijn van huiselijk geweld als verwaarlozing van toezicht. Stoltenborgh en collega's (2013) en Alink en

collega's (2011) beschrijven getuige zijn van huiselijk geweld als emotionele verwaarlozing en het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (2014) beschrijft getuige zijn van huiselijk geweld als emotionele mishandeling. Glaser (2002) noemt getuige zijn van huiselijk geweld als aparte subcategorie van emotionele verwaarlozing en mishandeling. Deze beschrijvingen impliceren dat getuige zijn van huiselijk geweld een vorm van verwaarlozing is. Echter, Slack en collega's (2011) beschrijven fysiek en emotioneel huiselijk geweld als risicofactor voor verwaarlozing.

Balansmodel voor verwaarlozing

Risicofactoren vergroten de aanwezigheid van verwaarlozing. De draaglast van een gezin is het totaal van risicofactoren (Bakker et al., 1998). Beschermende factoren bieden tegenwicht aan risicofactoren. De draagkracht is het geheel aan beschermende factoren. Problemen ontstaan wanneer de draaglast groter is dan de draagkracht (Bakker et al., 2008). Bakker en collega's (1998) hebben de risico- en beschermende factoren in de verschillende systemen waarin een kind zich bevindt, schematisch weergegeven in het balansmodel. Een schematische weergave van het balansmodel is opgenomen in bijlage 1.

Het balansmodel is opgebouwd rondom de volgende systemen: Het microsysteem, bevattende de kind-, ouder- en gezinsfactoren. Het mesosysteem, dat de sociale factoren uit het gezin en de buurt omvat en ten slotte het macrosysteem. Dit zijn sociaal economische gezinsfactoren, culturele en maatschappelijke factoren. Aan de hand van deze systemen worden risico- en beschermende factoren voor verwaarlozing gepresenteerd. Hierbij ligt de nadruk op factoren in het microsysteem van het kind.

Risicofactoren voor verwaarlozing In het microsysteem van het kind zijn het hebben van specifieke gezondheidsbehoeften (Nicklas & Mackenzie, 2013) en ervaringen van eerdere kindermishandeling (Ten Berge, 2008) risicofactoren voor verwaarlozing. Risicofactoren voor verwaarlozing bij ouders zijn impulsiviteit (Schumacher, Smith Slep & Heyman, 2001), gebrek aan zelfvertrouwen (Schumacher et al., 2001; Stith et al., 2009), angst, hyperreactiviteit, gebrekkige competenties (Stith et al., 2009), ervaringen van mishandeling in de kindertijd (Bartlett & Easterbrooks, 2012), fysiek straffen, fysiek en emotioneel huiselijk geweld (Slack et al., 2011) en ervaren stress (Lee, 2013; Schumacher et al., 2001; Guterman, Lee, Taylor & Rathouz, 2009). Een verstandelijke beperking van ouders geeft een grotere kans op fysieke verwaarlozing (Hussey, Chang & Kotch, 2006).

Belangrijke risicofactoren bij vader zijn depressie (Lee, 2013; Lee, Taylor & Bellamy, 2012) en alcoholmisbruik (Lee, 2013). Verwaarlozend ouderschap bij moeder wordt in

verband gebracht met blootstelling aan gedwongen intiem partnergeweld, psychologisch agressief opvoeden, alcoholgebruik en drugsafhankelijkheid (Manly et al., 2013; Nicklas & Mackenzie, 2013). Kinderen met een jonge moeder hebben een grotere kans op mishandeling of verwaarlozing (Mersky, Berger, Reynolds & Gromoske, 2009).

In het mesosysteem is gebrek aan sociale steun een risicofactor voor verwaarlozing (Schumacher et al., 2001). Andere risicofactoren in het mesosysteem zijn leven in een eenouder gezin (Mersky et al., 2009) en gezinsgrootte (Stith et al., 2009).

Binnen het macrosysteem zijn werkloosheid (Stith et al., 2009) en economische moeilijkheden het afgelopen jaar (Nicklas & Mackenzie, 2013) risicofactoren voor verwaarlozing. Daarnaast hebben kinderen uit immigrantengezinnen en uit gezinnen met lage inkomens een grotere kans op verwaarlozing (Hussey et al., 2006; Alink et al., 2011).

Beschermende factoren tegen verwaarlozing In het microsysteem is ouderbetrokkenheid een beschermende factor tegen verwaarlozing (Slack et al., 2011). Tevens zijn het getrouwd zijn, frequente kerkgang van moeder en niet fysiek straffen door moeder beschermende factoren tegen verwaarlozing (Li, Godinet, & Arnsberger, 2010). Daarnaast zijn een positieve attitude ten aanzien van opvoeden en een gevoel van opvoedcompetentie van beide ouders beschermende factoren (Slack et al., 2011; DePanfilis & Dubowitz, 2005).

In het mesosysteem is sociale ondersteuning een beschermende gezinsfactor. Dit werkt onder andere door in de bereidheid om financiële hulp van familie te vragen en naar de voedselbank te gaan (Slack et al., 2011).

Conclusie literatuur

In deze thesis wordt als definitie voor verwaarlozing de definitie van het NJi overgenomen: “Verwaarlozing is een passieve vorm van kindermishandeling, omdat ouders structureel iets nalaten: het vervullen van de basisbehoeften van hun kinderen (...) Bij lichamelijke verwaarlozing komen ouders of opvoeders langdurig onvoldoende tegemoet aan de lichamelijke basisbehoeften van het kind (...) Van psychische verwaarlozing is sprake wanneer een kind systematisch geen aandacht of genegenheid krijgt” (Nji, 2014).

Huiselijk geweld wordt in deze thesis omschreven als geweld tussen de biologische ouders van het kind. In de categorisering van gradaties van ernst van verwaarlozing en de manier van getuige zijn van huiselijk geweld, is gebruik gemaakt de categorisering van Brouwers (2009). Een overzicht van deze categorisering is opgenomen in bijlage 2.

Om de deelvragen te beantwoorden is een meetinstrument ontwikkeld, gebaseerd op de in de literatuur genoemde risico- en beschermende factoren. De factoren die in het meetinstrument zijn opgenomen, staan in tabel 1.

Tabel 1: Factoren die in het meetinstrument zijn opgenomen

Systeem	Factor	Items
Microsysteem	Kind	<i>psychische problematiek, gezondheid, eerdere kindermishandeling, ouderbetrokkenheid, vertrouwenspersoon, leeftijd bij start onderzoek</i>
	Ouder	<i>psychische problematiek, ervaringen van kindermishandeling, eerder kind mishandeld, leeftijd bij start onderzoek, stress, leeftijd moeder geboorte kind</i>
	Gezin	<i>aantal ouders in gezin, pedagogische vaardigheden</i>
Mesosysteem	Gezin	<i>gezinsgrootte, ondersteunend netwerk</i>
	Buurt	-
Macrosysteem	Sociaal economisch	<i>financiële situatie, werkloosheid ouders</i>
	Cultureel	-
	Maatschappelijk	-

Methoden

De dataverzameling voor deze thesis bestond uit dossieranalyse. Hiertoe zijn Raadsrapporten geanalyseerd aan de hand van een zelfontworpen meetinstrument. Het meetinstrument bevat de items uit tabel 1 en 2. Het instrument is opgenomen in bijlage 3. Het meetinstrument bestaat uit verschillende delen, te weten kenmerken van het gezin waar het kind nu verblijft, kenmerken van het kind, kenmerken van de moeder en vader, en kenmerken van verwaarlozing en huiselijk geweld. In het meetinstrument is gefocust op het microsysteem omdat verwacht werd dat de Raadsrapporten daarover de meeste informatie bevatten.

De meeste gegevens betreffen data van nominaal meetniveau. In de analyse is gebruik gemaakt van een χ^2 -toets. Wanneer de χ^2 -toets significant is, is er een verband tussen de variabelen. Met de Cramér's V toets is de kracht van het verband bepaald (Field, 2009).

Tabel 2: Overige factoren uit het meetinstrument

Factor	Item
Demografische factoren	<i>Geslacht kind, leeftijd kind ten tijde van de start Raadsonderzoek, maand en jaar echtscheiding of verbreken relatie, woonsituatie kind, maand start onderzoek</i>
Verwaarlozing	<i>Duur, ernst*</i>
Huiselijk geweld	<i>Ernst*, duur, soort getuige*, vorm</i>

* naar voorbeeld van de schaal van Brouwers (2009), zoals beschreven in bijlage 2

De geanalyseerde dossiers zijn Raadsrapporten uit 2013, waarin ambtshalve een kindbeschermingsonderzoek (KB) gedaan is als uitbreiding van een gezag en omgang (G&O) onderzoek. Deze rapporten beschrijven de ontwikkeling van het kind, de opvoedingsomgeving en –context, de hulpverlening en de belangenbehartiging van het kind in een echtscheiding. Er is voor deze rapporten gekozen, omdat er van uitgegaan werd dat in deze rapporten huiselijk geweld naar voren zou komen.

De rapporten handelen over gescheiden ouders; als een kind in een gezin woont met twee ouders, dan zijn dat een biologische ouder en een stiefouder. Als het gaat om ouderbetrokkenheid dan is bij betrokkenheid van een ouder, een biologische ouder betrokken bij het kind. Bij betrokkenheid van twee ouders zijn of beide biologische ouders of een biologische ouder en een stiefouder betrokken.

In 2013 is bij 1189 kinderen een G&O onderzoek gedaan dat uitgebreid was met een KB onderzoek. Voor een kans van vijftig procent voor het terecht vinden van verschillen tussen situaties van wel en geen verwaarlozing was een steekproefomvang van 291 kinderen nodig. Er zijn 174 KB rapporten gelezen, omdat een rapport meerdere kinderen kan bevatten. Dit is ook de reden dat sommige ouders vaker meetellen in de steekproef. In totaal zijn gegevens verzameld van 291 verschillende kinderen en 174 verschillende ouderparen. De geboortedata van drie vaders zijn onbekend.

De selectiecriteria voor de rapporten zijn de volgende. Het eerste criterium is dat het G&O onderzoek startte in 2013 en ook de uitbreiding met KB moet in 2013 zijn. Daarnaast moest in de casus huiselijk geweld aanwezig zijn. Door deze manier van selecteren is de steekproef niet willekeurig. Een gevolg van de niet-willekeurige selectie is dat de resultaten van dit onderzoek slechts gegeneraliseerd kunnen worden naar de onderzoekspopulatie.

Met betrekking tot de betrouwbaarheid van het onderzoek is het belangrijk te vermelden dat de data verzameld is uit Raadsrapporten. De Raadsrapporten zijn niet voor wetenschappelijke doeleinden geschreven, waardoor sommige dingen niet beschreven staan.

Om recht te doen aan de informatie uit de Raadsrapporten, is bij elke vraag een antwoordcategorie ‘niet beschreven’ toegevoegd. In de analyses is van de categorie ‘niet beschreven’ aangenomen dat er geen problemen waren.

Om de interne validiteit van het onderzoek te borgen, is een bestaande schaal gebruikt voor het meten van verwaarlozing en huiselijk geweld. Deze schaal is ontworpen door Brouwers (2009) en heeft in haar onderzoek tot betrouwbare en valide resultaten geleid (Brouwers, 2009). Derhalve is de schaal van Brouwers (2009) een goede manier om verwaarlozing en huiselijk geweld te meten.

Resultaten

Algemene gegevens Van de 291 casus komt in 255 casus (88%) huiselijk geweld naar voren. De verdere analyses hebben betrekking op deze 255 casus. Deze manier van analyseren maakt het mogelijk om verschillen in verwaarlozing in situaties van huiselijk geweld te tonen. De onderzoeksgroep bestaat uit 131 jongens (51%) en 124 meisjes (49%).

Van de 255 casus komt in 157 casus (62%) verwaarlozing naar voren. Van deze casus bevatten er twintig (13%) fysieke verwaarlozing en 137 (87%) emotionele verwaarlozing. In de verdere analyses zijn fysieke en emotionele verwaarlozing samengenomen.

Huiselijk geweld In de meeste gevallen ($n = 113$; 44%) heeft huiselijk geweld de vorm van een combinatie van fysiek en verbaal geweld tussen ouders. Verbaal geweld tussen ouders komt in 70 casus (27%) en fysiek geweld tussen ouders komt in 16 casus (6%) voor. In 56 casus (22%) heeft huiselijk geweld een vorm waarbij een biologische ouder betrokken is.

Ernstig huiselijk geweld komt het vaakst voor ($n = 142$; 56%). Matig huiselijk geweld komt voor in 84 casus (33%) en licht huiselijk geweld komt voor in 29 casus (11%). Huiselijk geweld duurt in 19 casus (7.5%) korter en in 236 casus langer dan een jaar (92.5%).

De meeste kinderen ($n = 149$; 58%) zijn indirect getuige van huiselijk geweld. In 73 casus (29%) werd niet duidelijk of het kind oog- of oorgetuige was van huiselijk geweld, maar was wel duidelijk dat het kind getuige was. Negen procent van de kinderen ($n = 22$) was ooggetuige en vier procent van de kinderen ($n = 11$) was oorgetuige van huiselijk geweld.

Verwaarlozing Van de 157 casus van verwaarlozing duurde in 41 casus (26%) verwaarlozing korter dan een jaar. Bij 30 casus (19%) duurde de verwaarlozing tussen de een en twee jaar en bij 26 casus (16.5%) duurde de verwaarlozing tussen de twee en drie jaar. Bij 15 casus (9.5%) duurt de verwaarlozing tussen de drie en vijf jaar. Bij 45 casus (29%) duurt de verwaarlozing

langer dan vijf jaar. Er is geen verband tussen de duur van verwaarlozing en het geslacht van het kind, $\chi^2 = 7.683$; $df = 4$; $p = .104$.

Tussen de duur van het huiselijk geweld en verwaarlozing bestaat een zwak verband, Cramér's $V = .144$; $p = .021$. In 236 casus (93%) duurde huiselijk geweld langer dan een jaar en in 19 casus (7%) was dit korter dan een jaar. Huiselijk geweld dat langer dan een jaar duurt en de aanwezigheid van verwaarlozing komt het vaakst tegelijkertijd voor ($n = 150$).

Tabel 3 toont een matig verband tussen de ernst van huiselijk geweld en verwaarlozing, Cramér's $V = 0.384$; $p < .001$. Dit verband is voor jongens sterker dan voor meisjes, Cramér's $V_{jongens} = .433$; $p < .001$; Cramér's $V_{meisjes} = .358$; $p < .001$. Er is geen verband tussen de ernst van huiselijk geweld, verwaarlozing en het soort getuige van huiselijk geweld, Cramér's $V = .037$; $p = .950$.

Tabel 3: Ernst huiselijk geweld vs. verwaarlozing

Verwaarlozing	Ernstig HG		Matig HG		Licht HG		Totaal	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>N</i>	%
Aanwezig	111	78	33	39	13	45	157	62
Afwezig	31	22	51	61	16	55	98	38
Totaal	142	100	84	100	29	100	255	100

HG = huiselijk geweld

Kinderen en ouders in huiselijk geweld De gegevens van de kinderen en ouders in huiselijk geweld worden gepresenteerd aan de hand van het micro-, meso- en macrosysteem. Binnen elk systeem worden eerst gegevens gepresenteerd van kenmerken. Daarna volgt een tabel met de samenhang van de kenmerken met de ernst van huiselijk geweld. Significante verbanden zijn aangegeven met een * en worden na de tabel beschreven. Geen van de relaties tussen kenmerken en de ernst van huiselijk geweld heeft een relatie met de leeftijd van het kind.

Het microsysteem onderscheidt kind, ouders en gezin. De kinderen zijn tussen de 0.56 en 17.66 jaar oud met een gemiddelde van 8.1 jaar ($\sigma = 4.03$). Jongens en meisjes verschillen niet significant in leeftijd, $M_{jongens} = 7.9$; $\sigma = 3.87$; $M_{meisjes} = 8.32$; $\sigma = 4.20$; $t(248) = -0.783$; $p = 0.434$. Er hebben 83 kinderen (33%) eerder een Raadsonderzoek gehad en 172 kinderen (67%) hebben dit niet gehad. Uit de rapporten is gebleken 48 kinderen (19%) waarschijnlijk wel eerder kindermishandeling meemaakten en 207 kinderen (81%) niet. Er hebben 49 kinderen (19%) problemen met de gezondheid en er zijn 206 kinderen (81%) goed gezond. Wat betreft de sociaal emotionele ontwikkeling hebben 149 kinderen (58%) hierin problemen en 106 kinderen (42%) geen problemen. Een achteruitgang op school is gezien bij 57 kinderen

(22%) en 198 kinderen (78%) hebben geen achteruitgang op school. Bij 40 kinderen (15%) zijn geen ouders betrokken, bij 50 kinderen (20%) is een ouder betrokken en bij 165 kinderen (65%) zijn twee ouders betrokken. Er is van 146 kinderen (57%) niet bekend of ze een vertrouwenspersoon hebben. Elf kinderen (4%) hebben geen vertrouwenspersoon en 98 kinderen (38%) wel.

Tabel 4 toont de samenhang tussen kinderen en de ernst van huiselijk geweld. Voor de kinderen is nagegaan of er tevens een relatie was met het geslacht. Als deze samenhang bestaat, is het omschreven na de tabel.

Tabel 4: Kindkenmerken vs. ernst huiselijk geweld

Kind	Ernstig HG		Matig HG		Licht HG		Totaal	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Eerder Raadsonderzoek	42	51	30	36	11	13	83	100
Ervaring kindermishandeling kind *	34	71	12	25	2	4	48	100
Gezondheidsproblemen	29	59	13	27	7	14	49	100
Sociaal emotionele problematiek *	94	63	41	28	14	9	149	100
Achteruitgang school *	101	51	73	37	24	12	198	100
Twee ouders betrokken	96	58	52	32	17	10	165	100
Eén ouder betrokken	28	56	15	30	7	14	50	100
Geen vertrouwenspersoon	10	91	1	9	0	0	11	100

* *significant verband*

Binnen het microsysteem van het kind is er een zwak verband tussen eerder mishandeld zijn en de ernst van het huiselijk geweld (Cramér's $V = .157$; $p = .044$), waarbij de groep kinderen die niet eerder mishandeld zijn en ernstig huiselijk geweld meemaken, de grootste is ($n = 118$). Dit verband is er wel voor meisjes, maar niet voor jongens, Cramér's $V_{\text{meisjes}} = .277$; $p = .009$; Cramér's $V_{\text{jongens}} = .120$; $p = .391$. Daarnaast is er een zwak verband tussen de problematiek van het kind en de ernst van het huiselijk geweld, Cramér's $V = .177$; $p = .019$. Dit verband bestaat voor meisjes wel en voor jongens niet, Cramér's $V_{\text{meisjes}} = .252$; $p = .019$; Cramér's $V_{\text{jongens}} = .122$; $p = .375$. Ook is een zwak verband gevonden tussen verslechtering op school en de ernst van huiselijk geweld, Cramér's $V = .178$; $p = .018$. Hierbij komt geen verslechtering op school en ernstig huiselijk geweld het vaakst tegelijk voor ($n = 101$). Dit verband is voor jongens wel significant en voor meisjes niet, Cramér's $V_{\text{jongens}} = .218$; $p = .045$; Cramér's $V_{\text{meisjes}} = .155$; $p = .254$. Er is een zwak verband tussen sociaal emotionele problematiek van het kind en achteruitgang op school, Cramér's $V = .223$; $p < .001$.

Binnen het microsysteem van de ouders worden de moeder en de vader onderscheiden. Moeders zijn tussen de 20.1 en 54.8 jaar ($M = 37.4$; $\sigma = 7.30$). Dertig moeders (12%) waren jonger dan twintig jaar ten tijde van de geboorte van hun eerste kind. De leeftijd van de vaders ligt tussen de 19.4 en 71 jaar ($M = 41.2$; $\sigma = 9.17$). Er zijn 24 moeders (9%) en acht vaders (3%) die in hun jeugd waarschijnlijk mishandeld zijn. De andere moeders ($n = 231$; 91%) en vaders ($n = 247$; 97%) zijn niet als kind mishandeld. Er hebben 23 moeders (9%) en 48 vaders (19%) waarschijnlijk eerder een kind mishandeld en 232 moeders (91%) en 207 vaders (81%) deden dit niet. Psychische problematiek komt voor bij 92 moeders (36%) en 88 vaders (34.5%). De meeste moeders ($n = 163$; 64%) en vaders ($n = 167$; 65.5%) hebben geen psychische problemen. Er ervaren 42 moeders (16.5%) en 17 vaders (7%) wel stress, maar de meeste moeders ($n = 213$; 83.5%) en vaders ($n = 238$; 93%) ervaren geen stress. Tabel 5 beschrijft de samenhang tussen ouderkenmerken en de ernst van het huiselijk geweld.

Tabel 5: Ouderkenmerken vs. ernst huiselijk geweld

Ouders	Ernstig HG		Matig HG		Licht HG		Totaal	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tienermoeder (geweest)	17	57	12	40	1	3	30	100
Ervaringen KM moeder	14	58	10	42	0	0	24	100
Ervaringen KM vader	5	63	3	37	0	0	8	100
Moeder kind mishandeld	15	65	7	31	1	4	23	100
Vader kind mishandeld *	34	71	13	27	1	2	48	100
Psychische problematiek moeder *	41	45	36	39	15	16	92	100
Psychische problematiek vader *	44	50	39	44	5	6	88	100
Stress moeder *	19	45	21	50	2	5	42	100
Stress vader	7	42	5	29	5	29	17	100

* *significant verband*

Binnen het microsysteem van de ouders is er een zwak verband tussen het eerder mishandelen van een kind door vader en de ernst van huiselijk geweld, waarbij het niet eerder mishandelen door vader en ernstig huiselijk geweld het vaakst tegelijk voorkomt ($n = 108$; Cramér's $V = .172$; $p = .023$). Het verband tussen psychische problematiek en de ernst van huiselijk geweld is voor vaders sterker dan voor moeders, Cramér's $V_{\text{vader}} = .197$; $p = .007$; Cramér's $V_{\text{moeder}} = .177$; $p = .019$. Bij moeders ($n = 101$) en vaders ($n = 98$) komt geen problematiek en ernstig huiselijk geweld het vaakst samen voor. Voor de moeders is er een zwak verband tussen stress en de ernst van huiselijk geweld, waarbij het niet ervaren van stress en ernstig huiselijk geweld het vaakst tegelijkertijd voorkomt ($n = 123$; Cramér's $V = .170$; $p = .025$).

Resultaten in het microsysteem van het gezin zijn dat de meeste kinderen in een eenoudergezin ($n = 164$; 64%) wonen. De andere kinderen wonen in een twee ouder gezin ($n = 59$; 23%) of zonder biologische ouder ($n = 32$; 13%). Een deel van de moeders ($n = 43$; 17%) en vaders ($n = 35$; 14%) heeft onvoldoende pedagogische vaardigheden. De overige moeders ($n = 212$; 83%) en vaders ($n = 220$; 86%) hebben voldoende pedagogische vaardigheden. Tabel 6 toont de relatie tussen het gezin en de ernst van het huiselijk geweld.

Tabel 6: Gezinskenmerken vs. ernst huiselijk geweld

Gezin	Ernstig HG		Matig HG		Licht HG		Totaal	
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
Eenoudergezin	92	56	52	32	20	12	164	100
Twee oudergezin	35	59	19	32	5	9	59	100
Onvoldoende ped va moeder	28	65	11	26	4	9	43	100
Onvoldoende ped va vader *	27	77	7	20	1	3	35	100

* *significant verband; ped va = pedagogische vaardigheden*

Binnen het microsysteem van het gezin is een zwak verband gevonden tussen de pedagogische vaardigheden van de vader en de ernst van huiselijk geweld, waarbij voldoende pedagogische vaardigheden en ernstig huiselijk geweld het vaakst gecombineerd voorkomen, $n = 115$; Cramér's $V = .177$; $p = .018$.

In het mesosysteem worden gezinsgrootte en bezit van een netwerk besproken. In een situatie met huiselijk geweld wonen kinderen met maximaal 6 andere kinderen samen ($M = 1.27$; $\sigma = 1.12$). Negen procent van de kinderen ($n = 23$) heeft geen netwerk en de andere kinderen hebben binnen school ($n = 133$; 52%) of ergens anders een netwerk ($n = 99$; 39%). Er hebben 121 moeders (47.5%) en 156 vaders (61%) geen netwerk en 134 moeders (52.5%) en 99 vaders (39%) hebben wel een netwerk. Tabel 7 beschrijft de samenhang tussen de kenmerken in het mesosysteem en de ernst van huiselijk geweld. Er is een zwak verband voor het netwerk van vader en de ernst van huiselijk geweld, Cramér's $V = .210$; $p = .004$.

Tabel 7: Kenmerken mesosysteem vs. ernst huiselijk geweld

Mesosysteem	Ernstig HG		Matig HG		Licht HG		Totaal	
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
Netwerk afwezig kind	13	57	10	43	0	0	23	100
Netwerk afwezig moeder	75	62	33	27	13	11	121	100
Netwerk afwezig vader *	99	63	45	29	12	8	156	100

* *significant verband*

Binnen het macrosysteem zijn de volgende resultaten gevonden betreffende de financiële situatie van het gezin en werkloosheid. De meeste kinderen ($n = 164$; 64%) leven in een situatie zonder schulden en 33 kinderen (13%) wonen in een situatie met schulden. Er wonen 27 kinderen (11%) in een situatie met financiële problemen en 31 kinderen (12%) in een situatie met een uitkering. Er zijn 76 moeders (30%) en 52 vaders (20%) werkloos en van tachtig moeders (31%) en 87 vaders (34%) is niet bekend of zij werk hebben. Er hebben 99 moeders (39%) en 116 vaders (46%) wel werk.

Tabel 8 toont de samenhang tussen kenmerken in het macrosysteem en de ernst van huiselijk geweld. Er is een zwak verband voor het hebben van werk door moeder en de ernst van huiselijk geweld, waarbij het hebben van werk en ernstig huiselijk geweld het vaakst tegelijkertijd voorkomt ($n = 64$; Cramér's $V = .247$; $p = .004$).

Tabel 8: Kenmerken macrosysteem vs. ernst huiselijk geweld

Macrosysteem	Ernstig HG		Matig HG		Licht HG		Totaal	
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
Schulden in gezin	13	39	12	36	8	24	33	100
Financiële problemen	19	70	7	26	1	4	27	100
Werkloosheid moeder *	34	45	25	33	17	22	76	100
Werkloosheid vader	27	52	22	42	3	6	52	100

* *significant verband*

Beschrijving verwaarlozing binnen huiselijk geweld De relaties tussen kenmerken en verwaarlozing worden gepresenteerd aan de hand van het micro-, meso- en macrosysteem. Er is geen relatie tussen kenmerken en verwaarlozing die samenhangt de leeftijd van het kind. Als er bij de kindkenmerken een verschil is tussen jongens en meisjes, is het beschreven. Tabel 9 toont de samenhang tussen kindkenmerken en verwaarlozing in situaties van huiselijk geweld. In de tabel geeft * aan dat er een verband is van het kenmerk met verwaarlozing en ** geeft aan dat er een verband is van het kenmerk met verwaarlozing en de ernst van huiselijk geweld.

Tabel 9: Kindkenmerken vs. verwaarlozing in huiselijk geweld

Microsysteem kind	Wel verwaarlozing		Geen verwaarlozing		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Eerder Raadsonderzoek	52	63	31	37	83	100
Ervaring kindermishandeling kind	31	65	17	35	48	100
Gezondheidsproblemen	34	69	15	31	49	100
Soc emo problematiek* **	117	79	32	21	149	100
Achteruitgang school*	48	84	9	16	57	100
Twee ouders betrokken*	107	65	58	35	165	100
Eén ouder betrokken*	37	74	13	26	50	100
Geen vertrouwenspersoon	10	91	1	9	11	100

* significant verband; ** significant verband met de ernst van huiselijk geweld; soc emo = sociaal emotionele

Binnen het microsysteem van het kind is gevonden dat verwaarloosde meisjes gemiddeld ouder zijn ($n = 69$; $M = 9.95$; $\sigma = 3.79$) dan niet-verwaarloosde meisjes, $n = 55$; $M = 6.28$; $\sigma = 3.79$; $t(116) = -5.364$; $p < .001$. Verwaarloosde jongens zijn gemiddeld ouder ($n = 88$; $M = 8.67$; $\sigma = 3.73$) dan niet-verwaarloosde jongens, $n = 43$; $M = 6.40$; $\sigma = 3.74$; $t(83) = -3.274$; $p = .002$.

Er is een matig verband tussen problemen in de sociaal emotionele ontwikkeling en verwaarlozing (Cramér's $V = .413$; $p < .001$) dat voor meisjes sterker is dan voor jongens, Cramér's $V_{\text{meisjes}} = .432$; $p < .001$; Cramér's $V_{\text{jongens}} = .379$; $p < .001$. Het verband tussen problemen in de sociaal emotionele ontwikkeling en verwaarlozing is sterker voor kinderen in matig huiselijk geweld (Cramér's $V = .482$; $p < .001$) dan in ernstig huiselijk geweld (Cramér's $V = .379$; $p < .001$). Voor licht huiselijk geweld is geen significant verband gevonden, Cramér's $V = .100$; $p = .588$.

Er is een matig verband tussen achteruitgang op school en verwaarlozing (Cramér's $V = .250$; $p < .001$) dat voor jongens en meisjes ongeveer even sterk is, Cramér's $V_{\text{jongens}} = .265$; $p = .002$; Cramér's $V_{\text{meisjes}} = .235$; $p = .009$. Tussen ouderbetrokkenheid en verwaarlozing bestaat een zwak verband (Cramér's $V = .268$; $p < .001$) dat sterker is voor jongens dan voor meisjes, Cramér's $V_{\text{jongens}} = .375$; $p < .001$; Cramér's $V_{\text{meisjes}} = .166$; $p = .182$.

Tabel 10 toont het verband tussen de ouderkenmerken en verwaarlozing in huiselijk geweld. Significante verbanden zijn na de tabel beschreven.

Tabel 10: Ouderkenmerken vs. verwaarlozing in huiselijk geweld

Microsysteem ouders	Wel verwaarlozing		Geen verwaarlozing		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Tienermoeder (geweest)	14	47	16	53	30	100
Ervaringen KM moeder	13	54	11	46	24	100
Ervaringen KM vader	3	38	5	62	8	100
Moeder kind mishandeld	18	78	5	22	23	100
Vader kind mishandeld **	29	63	17	37	46	100
Psychische problematiek moeder	52	57	40	43	92	100
Psychische problematiek vader * **	46	52	42	48	88	100
Stress moeder	28	67	14	33	42	100
Stress vader	12	71	5	29	17	100

* *significant verband*; ** *significant verband met ernst huiselijk geweld*

Binnen het microsysteem van de ouders is gevonden dat verwaarlozende moeders in een situatie van huiselijk geweld gemiddeld ouder zijn ($n = 157$; $M = 38.81$; $\sigma = 6.38$) dan niet-verwaarlozende moeders, $n = 98$; $M = 35.06$; $\sigma = 8.07$; $t(253) = -4.117$; $p < .001$.

Verwaarlozende vaders zijn gemiddeld ouder ($n = 155$; $M = 42.50$; $\sigma = 8.18$) dan niet-verwaarlozende vaders, $n = 97$; $M = 39.11$; $\sigma = 10.27$; $t(250) = -2.897$; $p = .004$. De samenhang tussen eerdere kindermishandeling door vader en verwaarlozing heeft een zwak verband met ernstig huiselijk geweld, maar niet met matig of licht huiselijk geweld, Cramér's $V_{\text{ernstig}} = .183$; $p = .029$; Cramér's $V_{\text{matig}} = .195$; $p = .074$; Cramér's $V_{\text{licht}} = .210$; $p = .259$. Er is een zwak verband tussen de problematiek van vader en verwaarlozing, waarbij de afwezigheid van problematiek en de aanwezigheid van verwaarlozing het vaakst tegelijkertijd voorkomt, $n = 111$; Cramér's $V = .139$; $p = .027$. Het verband tussen problematiek van vader en verwaarlozing heeft een zwak verband met ernstig huiselijk geweld, maar niet met matig of licht huiselijk geweld, Cramér's $V_{\text{ernstig}} = .199$; $p = .018$; Cramér's $V_{\text{matig}} = .016$; $p = .886$; Cramér's $V_{\text{licht}} = .044$; $p = .811$.

Tabel 11 toont de samenhang tussen gezinskenmerken en verwaarlozing in huiselijk geweld situaties. Geen van de gezinskenmerken heeft een relatie met verwaarlozing en de ernst van huiselijk geweld.

Tabel 11: Gezinskenmerken vs. verwaarlozing in huiselijk geweld

Microsysteem gezin	Wel verwaarlozing		Geen verwaarlozing		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Eenoudergezin*	108	66	56	34	164	100
Twee oudergezin*	40	68	19	32	59	100
Onvoldoende ped va moeder	31	72	12	28	43	100
Onvoldoende ped va vader *	28	80	7	20	35	100

* *significant verband; ped va = pedagogische vaardigheden*

In het microsysteem van het gezin is een matige samenhang gevonden tussen de woonsituatie van het kind en verwaarlozing, Cramér's $V = 0.261$; $p < .001$. Voor de vaders geldt een zwak verband tussen pedagogische vaardigheden en verwaarlozing, Cramér's $V = .153$; $p = .015$.

Tabel 12 toont de samenhang tussen kenmerken van het binnen het mesosysteem met verwaarlozing in huiselijk geweld. Binnen het mesosysteem zijn gezinsgrootte en bezit van een netwerk onderscheiden.

Tabel 12: Kenmerken in mesosysteem vs. verwaarlozing in huiselijk geweld

Kenmerken in mesosysteem	Wel verwaarlozing		Geen verwaarlozing		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Netwerk afwezig kind	14	61	9	39	23	100
Netwerk afwezig moeder *	83	69	38	41	121	100
Netwerk afwezig vader *	102	67	51	33	153	100

* *significant verband*

Binnen het mesosysteem is gevonden dat verwaarloosde kinderen met meer andere kinderen samen wonen ($M = 1.45$; $\sigma = 1.23$) dan niet-verwaarloosde kinderen ($M = 0.98$; $\sigma = .84$; $t(253) = -3.345$; $p = .001$). Voor de moeders in een huiselijk geweld situatie geldt een zwak verband tussen het hebben van een netwerk en het verwaarlozen van hun kind, Cramér's $V = .137$; $p = .028$. Ook voor vaders is er een zwak verband tussen het hebben van een netwerk van vader en verwaarlozing, Cramér's $V = .132$; $p = .036$.

Tabel 13 toont de samenhang tussen kenmerken in het macrosysteem en verwaarlozing in situaties van huiselijk geweld. Geen enkel kenmerk in het macrosysteem kent een significant verband met verwaarlozing of met verwaarlozing en de ernst van huiselijk geweld.

Tabel 13: Kenmerken in macrosysteem vs. verwaarlozing in huiselijk geweld

Kenmerken in macrosysteem	Wel verwaarlozing		Geen verwaarlozing		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Schulden in gezin	17	52	16	48	33	100
Financiële problemen	14	52	13	48	27	100
Werkloosheid moeder	44	58	32	42	76	100
Werkloosheid vader	27	52	25	48	52	100

Verschil kinderen in huiselijk geweld en verwaarloosde kinderen in huiselijk geweld

Tabel 14 toont de frequentieverdeling van kenmerken in het micro-, meso- en macrosysteem in een situatie van huiselijk geweld en in een situatie van verwaarlozing binnen huiselijk geweld. Tabel 14 maakt inzichtelijk dat de casus van huiselijk geweld niet veel verschillen van de casus van verwaarlozing in huiselijk geweld. De grootste verschillen zijn gevonden voor het eerder ervaren van kindermishandeling door het kind, sociaal emotionele problemen, achteruitgang op school en psychische problematiek van de vader.

Tabel 14: Frequentie kenmerken van huiselijk geweld en verwaarlozing in huiselijk geweld

Kenmerken	Huiselijk geweld		Verwaarlozing		Verskil*
	N	%**	N	%***	
Eerder Raadsonderzoek	83	33	52	33	0
Eerder kindermishandeling	48	19	31	8	11
Gezondheidsproblemen	49	19	34	22	3
Sociaal emotionele problematiek	149	58	117	75	17
Achteruitgang op school	101	40	48	31	9
Twee ouders betrokken	165	65	107	68	3
Een ouder betrokken	50	20	37	24	4
Geen vertrouwenspersoon	11	4	10	6	2
Tierner moeder	30	12	14	9	3
Ervaringen kindermishandeling moeder	24	9	13	8	1
Ervaringen kindermishandeling vader	8	3	3	2	1
Moeder kind mishandeld	23	9	18	11	2
Vader kind mishandeld	48	19	29	18	1
Psychische problematiek moeder	92	36	52	33	3
Psychische problematiek vader	88	35	46	29	6
Stress moeder	42	16	28	18	2
Stress vader	17	7	12	8	1
Eenoudergezin	164	64	108	69	5
Twee ouder gezin	59	23	40	25	2
Onvoldoende ped va moeder	43	17	31	20	3
Onvoldoende ped va vader	35	14	28	18	4

Tabel 14: vervolg

Kenmerken	Huiselijk geweld		Verwaarlozing		Totaal
	N	%	N	%	%
Geen netwerk kind	23	9	14	9	0
Geen netwerk moeder	121	47	83	53	6
Geen netwerk vader	156	61	102	65	4
Schulden	33	13	17	11	2
Financiële problemen	27	11	14	9	2
Werk moeder	76	30	44	28	2
Werk vader	52	20	27	17	3

* verschil tussen de percentages; ** percentage is ten opzichte van alle kinderen in huiselijk geweld (N = 255); *** percentage is ten opzichte van de verwaarloosde kinderen (n = 157); ped va = pedagogische vaardigheden

Conclusie

Samenvatting Het doel van dit onderzoek is om in kaart te brengen hoe verwaarlozing naar voren komt in situaties van huiselijk geweld. Hiertoe zijn 174 rapporten van de Raad voor de Kinderbescherming, die handelen over 291 kinderen, geanalyseerd aan de hand van een zelfontworpen meetinstrument. Dit instrument is gebaseerd op risico- en beschermende factoren voor verwaarlozing vanuit de literatuur. Binnen de gehele onderzoeksgroep (N = 291) bevatten 255 casus (88%) huiselijk geweld. Alleen deze zaken zijn geanalyseerd. Van de 255 zaken bevatten er 157 casus (62%) verwaarlozing.

Beantwoording vragen Het antwoord op de vraag “Hoe komt huiselijk geweld naar voren in Raadsrapporten?” luidt. Huiselijk geweld komt in 255 casus naar voren. In deze 255 casus komt ernstig huiselijk geweld het vaakst voor. Huiselijk geweld heeft meestal de vorm van fysiek en verbaal geweld tussen de ouders, dat langer dan een jaar aanhoudt. De meeste kinderen zijn indirect getuige van huiselijk geweld.

Het antwoord op de tweede vraag “Hoe komt verwaarlozing naar voren in Raadsrapporten en hoe hangt dit samen met huiselijk geweld?” is als volgt. Verwaarlozing komt in 157 casus (62%) naar voren, waarvan 87 procent emotionele en 13 procent fysieke verwaarlozing omvat. Een duur van verwaarlozing van langer dan vijf jaar, komt het vaakst voor. Er is een matige samenhang tussen de ernst van huiselijk geweld en verwaarlozing, waarbij ernstig huiselijk geweld en verwaarlozing tegelijkertijd het vaakst voorkomen. Dit verband is voor meisjes sterker dan voor jongens. De combinatie van de aanwezigheid van verwaarlozing en huiselijk geweld dat langer dan een jaar duurt, komt het vaakst voor.

Ter beantwoording van de derde deelvraag “Wat zijn kenmerken van verwaarloosde kinderen in een situatie van huiselijk geweld?” is gevonden dat het grootste deel van de kinderen in een situatie van huiselijk geweld die eerder een Raadsonderzoek meemaakten of eerder mishandeld werden, verwaarlozing ervaart. De meeste kinderen met gezondheidsproblemen, sociaal emotionele problemen en een achteruitgang op school worden verwaarloosd. Van de kinderen die geen netwerk hebben, ervaart ruim de helft verwaarlozing. Van de kinderen in huiselijk geweld waarbij een of twee ouders betrokken zijn, ervaart het grootste deel verwaarlozing, net als de kinderen die geen vertrouwenspersoon hebben.

Wat betreft de kinderen is een matig verband gevonden tussen de woonsituatie en verwaarlozing. Er is een matig verband tussen problemen in de sociaal emotionele ontwikkeling en verwaarlozing, dat voor meisjes sterker is dan voor jongens. Dit verband is het sterkst voor kinderen in matig huiselijk geweld. Daarnaast is er een matig verband tussen achteruitgang op school en verwaarlozing. Ook is er een zwak verband tussen ouderbetrokkenheid en verwaarlozing dat voor jongens sterker is dan voor meisjes.

De vierde deelvraag “Wat zijn kenmerken van verwaarlozende ouders in een situatie van huiselijk geweld?” wordt beantwoord. Ongeveer een derde van de ouders die zelf als kind mishandeld zijn, verwaarloost zijn kind. De meeste ouders die eerder een kind mishandelden, verwaarlozen hun kind. Ongeveer de helft van de ouders met psychische problematiek verwaarloost zijn kind. De meeste ouders die stress ervaren, onvoldoende pedagogische vaardigheden hebben en geen netwerk bezitten, verwaarlozen hun kind.

De pedagogische vaardigheden van vader hangen zwak samen met verwaarlozing. Deze samenhang heeft een relatie met de ernst van huiselijk geweld. Daarnaast is er voor vaders een zwak verband tussen eerder mishandelen van een kind en ernstig huiselijk geweld. Voor beide ouders is er een zwak verband tussen bezit van een netwerk en verwaarlozing.

De slotconclusie geeft antwoord op de hoofdvraag: “Op welke manier komt verwaarlozing naar voren in situaties van huiselijk geweld?”. Verwaarlozing komt voor in 157 casus (62%) van huiselijk geweld. Er is een matig verband tussen de ernst van het huiselijk geweld en verwaarlozing, dat voor meisjes iets sterker is dan voor jongens. Er is nagenoeg geen verschil in de frequentie van het voorkomen van kenmerken binnen het micro-, meso- en macrosysteem tussen de casus van huiselijk geweld en de casus van verwaarlozing binnen huiselijk geweld.

Discussie

De discussie vangt aan met een bespreking van opvallende resultaten. Daarna volgen beperkingen van dit onderzoek, met aandacht voor de validiteit en betrouwbaarheid. Ter afsluiting volgen aanbevelingen voor vervolgonderzoek en implicaties van dit onderzoek.

Het gegeven dat verwaarlozende ouders ouder zijn dan niet-verwaarlozende ouders wordt verklaard vanuit het gegeven dat verwaarloosde kinderen in de steekproef ouder zijn dan niet-verwaarloosde kinderen. Farmer en Lutman (2012) geven aan dat het vaak lang duurt voordat zorgen om een verwaarloosd kind gemeld worden. Dit maakt het logisch dat verwaarloosde kinderen ouder zijn dan niet-verwaarloosde kinderen.

Het verband tussen gezondheid en verwaarlozing (Nicklas & Mackenzie, 2013) is niet gevonden. Mogelijk komen gezondheidsproblemen vaker voor bij fysiek verwaarloosde kinderen. In de huidige steekproef echter kwam fysieke verwaarlozing te weinig voor om deze samenhang te analyseren.

Een opvallend resultaat is ook dat de sociaal emotionele ontwikkeling van het kind een relatie heeft met verwaarlozing, met de ernst van huiselijk geweld en met verwaarlozing en de ernst van huiselijk geweld. Het enige kenmerk dat deze relaties ook heeft, is de psychische problematiek van de vader. Desondanks zijn er veel andere relaties niet gevonden.

Een algemene verklaring voor het niet vinden van verwachte verschillen en verbanden ligt in de steekproef die heel specifiek is. De specifieke trekking van de steekproef gaf gezinnen met forse problematiek. Mogelijk spelen er achterliggende factoren in de gezinsdynamiek die maken dat verschillen tussen verwaarloosde en niet-verwaarloosde kinderen in een situatie van huiselijk geweld niet gevonden zijn.

Een ander gevolg van de steekproeftrekking is dat er onbedoeld gefocust is op huiselijk geweld waarin het gaat om de strijd over en strijd om kinderen. Deze onbedoelde focus vormt een beperking in de externe validiteit en de generaliseerbaarheid van dit onderzoek. De resultaten zijn generaliseerbaar naar de populatie van de RvdK waarin een G&O onderzoek is uitgebreid met een KB onderzoek. De steekproeftrekking en de manier van dataverzameling brengen een aantal beperkingen in de betrouwbaarheid met zich mee.

De eerste beperking van de betrouwbaarheid ligt in de analyse. De Raadsrapporten zijn door een persoon geanalyseerd. Hierdoor kan het zijn dat er structureel verkeerd gescoord is in bijvoorbeeld de ernst van huiselijk geweld, dat een vertekend beeld kan geven van de ernst van huiselijk geweld.

Een andere beperking in de betrouwbaarheid van de analyse is dat alleen gescoord is op verwaarlozing. De interne validiteit van de metingen van verwaarlozing en huiselijk

geweld zijn geborgd in het gebruik maken van een bestaande schaal. Echter, doordat er alleen gekeken is naar verwaarlozing en er geen mogelijkheid was om kindermishandeling te meten, zijn mogelijk zaken die mishandeling bevatten, aangemerkt als casus van verwaarlozing.

Een derde beperking van de betrouwbaarheid ligt in het soms meerdere malen in de steekproef opnemen van ouders, omdat meerdere kinderen uit een gezin bij een Raadsonderzoek betrokken zijn. Dit geeft bij herhaling mogelijk een ander beeld van ouders.

Een vierde beperking van de betrouwbaarheid ligt in de Raadsrapporten. Deze rapporten zijn niet geschreven voor wetenschappelijke doeleinden. Niet alle onderzochte items waren beschreven. Dit maakt dat bij herhaling van het onderzoek in andere zaken, er een ander beeld gevonden kan worden van de kenmerken van kinderen en ouders.

Vervolgonderzoek kan op het laatste punt van betrouwbaarheid inspelen door het onderzoek te herhalen door meldingen en Raadsrapporten van KB onderzoeken te analyseren. De meldingen verschaffen mogelijk meer informatie over de ouder- en gezinsfactoren. Deze toegevoegde informatie vergroot de betrouwbaarheid van het onderzoek.

Daarnaast kan herhaling van het onderzoek inspelen op de focus van het huiselijk geweld. Een steekproef uit KB zaken bevat mogelijk minder scheidingsproblematiek, waardoor in onderzoek in een steekproef van alle KB onderzoeken deze focus wegvalt.

Ondanks de genoemde tekortkomingen kent dit onderzoek implicaties. In dit onderzoek is aangetoond dat verwaarlozing bij veel kinderen in een situatie van huiselijk geweld voorkomt. Daarnaast is aangetoond dat er een samenhang is tussen huiselijk geweld en verwaarlozing. Tevens zijn de verschillen tussen verwaarloosde kinderen in een huiselijk geweld situatie en de kinderen in een huiselijk geweld situatie minimaal. Dit onderzoek versterkt de idee dat de literatuur impliceert, namelijk dat getuige zijn van huiselijk geweld een vorm van verwaarlozing is.

Literatuur

- Advies en Meldpunt Kindermishandeling (2014). *Kindermishandeling*. Op 2 januari 2014 verkregen van <http://www.amk-nederland.nl/over-amk/>
- Alink, L., van IJzendoorn, R., Bakermans-Kranenburg, M., Pannebakker, F., Vogels, T., & Euser, S. (2011). *De tweede nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2010)*. Leiden: Casimir Publishers. Op 3 oktober 2013 verkregen van http://www.leidenattachmentresearchprogram.eu/wordpress/content/npm-2010_rapport_screen.pdf
- Antle, B. F., Barbee, A. P., Sullivan, D., Yankeelov, P., Johnson, L., & Cunningham, M. R. (2007). The relationship between domestic violence and child neglect, *Brief Treatment and Crisis Intervention*, 7, 364-382. doi:10.1093/brief-treatment/mhm013
- H. Baartman (2013). *Eigen kracht, daadkracht en de kracht van solidariteit*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Bakker, I., Bakker, K., van Dijke, A., & Terpstra, L. (1998). *O&O in perspectief*. Utrecht: NIZW Uitgeverij
- Bakker, L. W. H., Rink, J. E., Iutje Spelberg, H. C., van Lokven, H. M. (2002). *Pedagogische Variabelenlijst. Een handleiding behorende bij de Pedagogische Variabelenlijst voor gebruik in jeugdbescherming en jeugdhulpverlening voor het kwalificeren van ernstige problematische opvoedingssituaties*. Groningen: Stichting Kinderstudies
- Bartlett, J. D., & Easterbrooks, M. A. (2012). Links between physical abuse in childhood and child neglect among adolescent mothers. *Children and Youth Services Review*, 34, 2164-2169. doi: 10.1016/j.childyouth.2012.07.011
- Bennet, D. S., Sullivan, M. W., & Lewis, M. (2010a). Neglected children, shame-proneness, and depressive symptoms. *Child Maltreatment*, 15, 305-314. doi: 10.1177/1077559510379634
- Bennet, D. S., Sullivan, M. W., Thompson, S. M., & Lewis, M. (2010b). Early child neglect: Does it predict obesity or underweight in later childhood? *Child Maltreatment*, 15, 250-254. doi: 10.1177/1077559510363730
- Ten Berge, I. (2008). *Instrumenten voor risicotaxatie in situaties van (vermoedelijke) kindermishandeling. Notitie op verzoek van de MOgroep jeugdzorg*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Brouwers, M. (2009). Verschillende locaties, verschillende meldingen? Beschrijvend onderzoek naar eventuele inhoudelijke verschillen tussen meldingen van

- beschermingszaken bij de Raad voor de Kinderbescherming te Almelo en Zwolle. *Masterthesis Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken*. Utrecht: Raad voor de Kinderbescherming en Universiteit Utrecht.
- Coohey, C. (2003). Defining and classifying supervisory neglect. *Child Maltreatment*, 8, 145-156. doi: 10.1177/1077559502250786
- Coohey, C. (2008). The nature of parental supervisory neglect. *Child Welfare*, 87, 55-77.
- DePanfilis, D., & Dubowitz, H. (2005). Family connections: A program for preventing child neglect. *Child Maltreatment*, 10, 108-123. doi: 10.1177/1077559505275252
- Dubowitz, H., Pitts, S. C., & Black, M. M. (2004). Measurement of three major subtypes of child neglect. *Child Maltreatment*, 9, 344–356. doi: 10.1177/1077559504269191
- English, D. J., Thompson, R., Graham, J. C., & Briggs, E. C. (2005). Toward a definition of neglect in young children. *Child Maltreatment*, 10, 190-206. doi: 10.1177/1077559505275178
- E. Farmer, & E. Lutman (2012). *Effective working with neglected children and their families. Linking interventions to long-term outcomes*. London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers
- Ferwerda, H., & Hardeman, M. (2013). *Kijk...dan zie je het! Huiselijk geweld geteld en verdiept*. Arnhem: Bureau Beke.
- A. Field (2009). *Discovering statistics using SPSS. Third edition*. London: Sage publications
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child Abuse and Neglect*, 26, 697-714.
- Guterman, N. B., Lee, S. J., Taylor, C. A., & Rathouz, P. J. (2009). Parental perceptions of neighborhood processes, stress, personal control, and risk for physical child abuse and neglect. *Child Abuse and Neglect*, 33, 897-906. doi: 10.1016/j.chiabu.2009.09.008
- Harkness, K. L., Lumley, M. N., & Truss, A. E. (2008). Stress generation in adolescent depression: The moderating role of child abuse and neglect. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36,421-432. doi: 10.1007/s10802-007-9188-2
- Hildyard, K. L., & Wolfe, D. A. (2002). Child neglect: developmental issues and outcomes. *Child Abuse and Neglect*, 26, 679-695.
- Hobbs, C. J., & Wynne, J. M. (2002). Neglect of neglect. *Current Paediatrics*, 12, 144-150. doi: 10.1054/cupe.2001.0266
- Horwath, J. (2007). The missing assessment domain: Personal, professional and organizational factors influencing professional judgements when identifying and

- referring child neglect. *British Journal of Social Work*, 37, 1285-1303. doi: 10.1093/fjsw/bc1029
- Hussey, J. M., Chang, J. J., & Kotch, J. B. (2006). Child maltreatment in the United States: Prevalence, risk factors, and adolescent health consequences. *Pediatrics*, 118, 933-942. doi: 10.1542/peds.2005-2452
- Jaite, C., Schneider, N., Hilber, A., Pfeiffer, E., Lehmkuhl, U., & Salbach-Andrae, H. (2012). Etiological role of childhood emotional trauma and neglect in adolescent anorexia nervosa: A cross-sectional questionnaire analysis. *Psychopathology*, 45, 61-66. doi: 10.1159/000328580
- Jeugdzorg Nederland (2013) *AMK Overzicht 2012*. Zwolle: Zalsman
- Kaufman Kantor, G., & Little, L. (2003). Defining the boundaries of child neglect. When does domestic violence equate with parental failure to protect? *Journal of Interpersonal Violence*, 18, 338-355. doi: 10.1177/0886260502250834
- Kooij, P. (2012). Advies- en meldpunt kindermishandeling en huiselijk geweld. *Tijdschrift voor kindergeneeskunde*, 80, 37-43.
- Lee, S. J. (2013). Paternal and household characteristics associated with child neglect and child protective services involvement. *Journal of Social Service Research*, 39, 171-187. doi: 10.1080/01488376.2012.744618
- Lee, S. J., Taylor, C. A., & Bellamy, J. L. (2012). Paternal depression and risk for child neglect in father-involved families of young children. *Child Abuse and Neglect*, 36, 461-469. doi: 10.1016/j.chiabu.2012.04.002
- Li, F., Godinet, M. T., & Arnsberger, P. (2010). Protective factors among families with children at risk of maltreatment: Follow up to early school years. *Children and Youth Services Review*, 33, 139-148. doi: 10.1016/j.childyouth.2010.08.026
- Manly, J. T., Oshri, A., Lynch, M., Herzog, M., & Wortel, S. (2013). Child neglect and the development of externalising behaviour problems: Associations with maternal drug dependence and neighbourhood crime. *Child Maltreatment*, 18, 17-29. doi:10.1177/1077559512464119
- Mennen, F. E., Kim, K., Sang, J., Trickett, P. K. (2010). Child neglect: Definition and identification of youth's experiences in official reports of maltreatment. *Child Abuse and Neglect*, 34, 647-658. doi: 10.1016/j.chiabu.2010.02.007
- Mersky, J. P., Berger, L. M., Reynolds, A. J., & Gromoske, A. N. (2009). Risk factors for child and adolescent maltreatment. A longitudinal investigation of a cohort of inner-city youth. *Child Maltreatment*, 14, 73-88. doi: 10.1177/1077559508318399

- Miller, A. B., Esposito-Smythers, C., Weismore, J. T., & Renshaw, K. D. (2013). The relation between child maltreatment and adolescent suicidal behaviour: A systematic review and critical examination of the literature. *Clinical Child and Family Psychology Review, 16*, 146-172. doi:10.1007/s10567-013-0131-5
- Mills, R., Alati, R., O'Callaghan, M., Najman, J. M., Williams, G. M., Bor, W., & Strathearn, L. (2010). Child abuse and neglect and cognitive function at 14 years of age: Findings from a birth cohort. *Pediatrics, 127*, 4-10. doi: 10.1542/peds.2009-3479
- Nicklas, E., & Mackenzie, M. J. (2013). Intimate partner violence and risk for child neglect during early childhood in a community sample of fragile families. *Journal of Family Violence, 28*, 17-29. doi: 10.1007/s10896-012-9491-8
- Nikulina, V., Widom, C. S., Czaja, S. (2011). The role of child neglect and childhood poverty in predicting mental health, academic achievement and crime in adulthood. *American Journal of Psychology, 48*, 309-321. doi: 10.1007/s10464-010-9385-y
- NJi (2014). *Lichamelijke en psychische verwaarlozing*. Op 2 juni 2014 verkregen van <http://www.nji.nl/Lichamelijke-en-psychische-verwaarlozing>
- Noll, J. G., & Shenk, C. E. (2013). Teen birth rates in sexually abused and neglected females. *Pediatrics, 131*, e1181-e1187. doi:10.1542/peds.2012-3072
- Raad voor de Kinderbescherming (2011). *Uitgangspunten methode raadsonderzoek G&O*.
- Raad voor de Kinderbescherming (2009). *Nieuwe raadmethode raadsonderzoek in beschermingszaken. Handleiding methode*.
- Radford, L., Corral, S., Bradley, C., Fisher, H., Bassett, C., Howat, N., & Collishaw, S. (2011). *Child abuse and neglect in the UK today*. London: NSPCC
- G. Rees, M. Stein, L. Hicks, & S. Gorin (2011). *Adolescent Neglect. Research, Policy and Practice*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Robinson, O. C., Lopez, F. G., & Ramos, K. (2014). Parental antipathy and neglect: Relations with Big Five personality traits, cross-context trait variability and authenticity. *Personality and Individual Differences, 56*, 180-185. doi: 10.1016/j.paid.2013.09.004
- Schumacher, J. A., Smith Slep, A. M., & Heyman, R. E. (2001). Risk factors for child neglect. *Aggression and Violent Behavior, 6*, 231-254.
- Scomparini, L. B., dos Santos, B., Rosenheck, R. A., & Scivoletto, S. (2013). Association of child maltreatment and psychiatric diagnosis in Brazilian children and adolescents. *Clinics, 68*, 1096-1102. doi: 10.6061/clinics/2013(08)06
- Sedlak, A. J., Mettenburg, J., Basena, M., Petta, I., McPherson, K., Green, A., & Li, S. (2011). *Fourth National Incidence Study of Child Abuse and Neglect (NIS-4) (2009-*

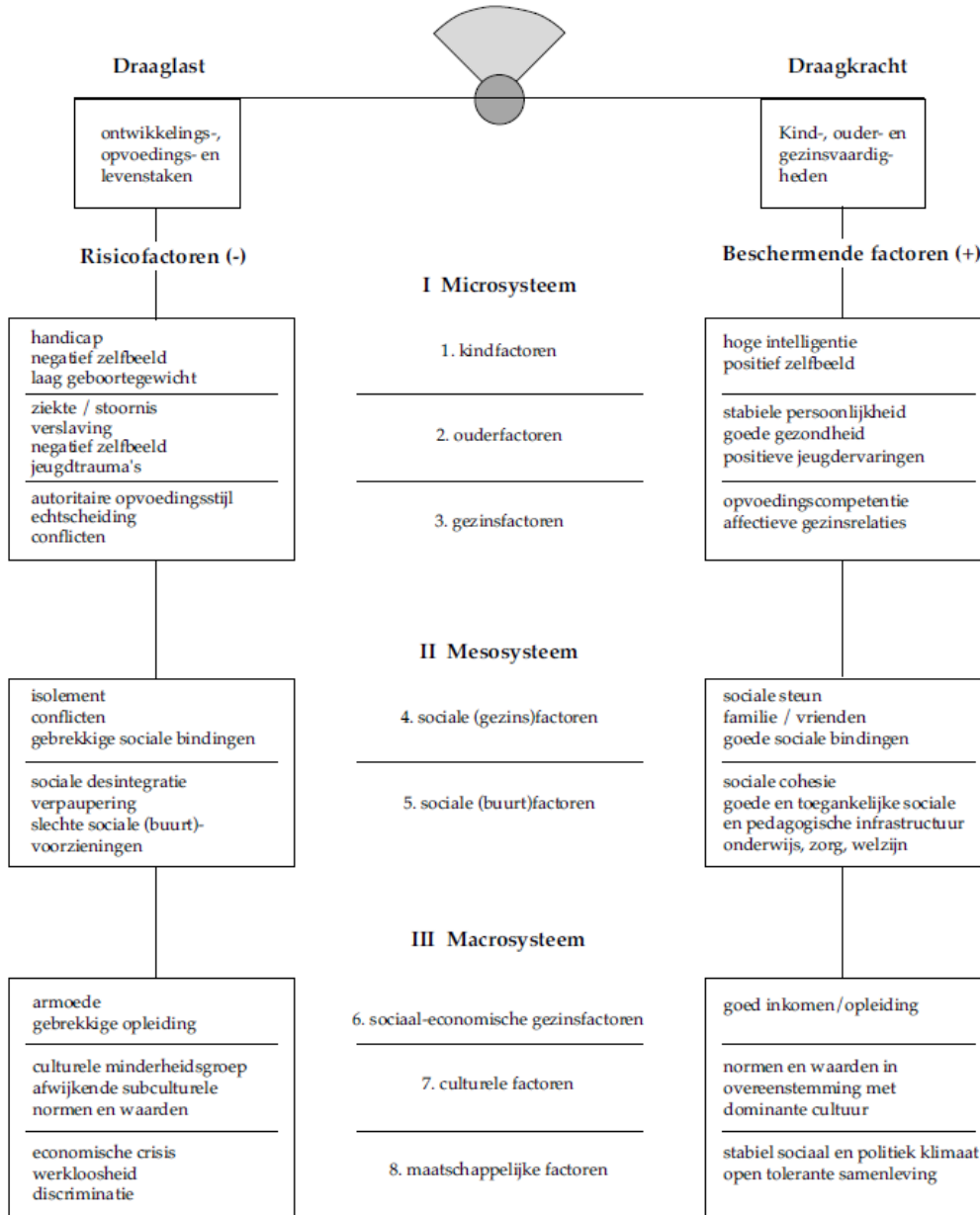
- 2010): *Report to Congress*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families.
- Slack, K. S., Berger, L. M., Dumont, K., Yang, M., Kim, B., Ehrhard-Dietzel, S., & Holl, J. L. (2011). Risk and protective factors for child neglect during early childhood: A cross-study comparison. *Children and Youth Services Review*, *33*, 1354-1363. doi: 10.1016/j.chidyouth.2011.04.024
- Slack, K. S., Holl, J., Altenbernd, L., McDaniel, M., & Stevens, A. B. (2003). Improving the measurement of child neglect for survey research: Issues and recommendations. *Child Maltreatment*, *8*, 98-111. doi: 10.1177/1077559502250827
- Spann, M. N., Maye, L. C. Klamar, J. H., Guiney, J. Womer, F. Y., Pittman, B., Mazure, C. M., Sinha, R., & Blumberg, H. P. (2012). Childhood abuse and neglect and cognitive flexibility in adolescents. *Child Neuropsychology: A Journal on Normal and Abnormal Development in Childhood and Adolescence*, *18*, 182-189. doi:10.1080/09297049.2011.595400
- Stith, S. M., Liu, T., Davies, L. C., Boykin, E. L., Alder, M. C., Harris, J. M., Som, A., McPherson, M., Dees, J. E. M. E. G. (2009). Risk factors in child maltreatment: A meta-analytic review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, *14*, 13-29. doi: 10.1016/j.avb.2006.03.006
- Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., & van IJzendoorn, M. H. (2013). The neglect of child neglect: a meta-analytic review of the prevalence of neglect. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *48*, 345-355. doi: 10.1007/s00127-012-0549-y
- Stowman, S. A., & Donohue, B. (2005). Assessing child neglect: A review of standardized measures. *Aggression and Violent Behavior*, *10*, 492-512. doi:10.1016/m.avb.2004.08.001
- Waxman, R., Fenton, M. C., Skodol, A. E., Grant, B. F. & Hasin, D. (2013). Childhood maltreatment and personality disorders in the USA: Specificity of effects and the impact of gender. *Personality and Mental Health*, *in press*. doi:10.1002/pmh
- Welch, G. L., & Bonner, B. L. (2013). Fatal child neglect: Characteristics, causation, and strategies for prevention. *Child Abuse and Neglect*, *37*, 745-752. doi: 10.1016/j.chiabu.2013.05.008
- Widom, C. S., Czaja, S., & Dutton, M. A. (2013). Child abuse and neglect and intimate partner violence victimization and perpetration: A prospective investigation. *Child Abuse and Neglect*, *in press*. doi: 10.1016/j.chiabu.2013.11.004

Widom, C. S., Czaja, S. J., & Paris, J. (2009). A prospective investigation of borderline personality disorder in abused and neglected children followed up into adulthood. *Journal of Personality Disorders*, 23, 433-446.

WMO (2013). Artikel 1. Op 5 december 2013 verkregen van http://wetten.overheid.nl/BWBR0020031/tekst_bevat_huiselijk%2Bgeweld/geldigheid_sdatum_05-12-2013#_tekst_zoekterm_4

Bijlage 1: schematische weergave van het balansmodel

Dit model is overgenomen van Bakker et al., 1998. Het model is niet specifiek voor verwaarlozing. De risico- en beschermende factoren alhier beschreven, gelden voor de ‘gewone’ opvoedsituatie.

Bijlage 2: ernst verwaarlozing en manier getuige zijn huiselijk geweld

Schaal ernst verwaarlozing naar voorbeeld van: Brouwers, M. (2009). Verschillende locaties, verschillende meldingen? Beschrijvend onderzoek naar eventuele inhoudelijke verschillen tussen meldingen van beschermingszaken bij de Raad voor de Kinderbescherming te Almelo en Zwolle. *Masterthesis Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken*. Utrecht: Raad voor de Kinderbescherming en Universiteit Utrecht.

Toelichting ernst fysieke verwaarlozing

Licht: Wanneer er tussen de korter dan drie uur onvoldoende toezicht is op het kind of wanneer het kind onvoldoende fysieke verzorging krijgt, maar wanneer er geen sprake is van direct gevaar voor het kind.

Matig: Wanneer er drie tot acht uur geen toezicht is op het kind of wanneer het kind korter dan drie uur op een onveilige plaats is. Wanneer er onvoldoende toezicht is op een kind dat problematisch gedrag vertoont. Wanneer er vaker dan twee keer geen eten in huis is of het kind een etmaal niets te eten krijgt of het kind kleren draagt niet in overeenstemming met het seizoen. Wanneer er ongedierte in huis is, geen geschikte slaappleaats voor het kind is en ouders gezondheidsadviezen niet opvolgen. Er is geen sprake is van direct gevaar voor het kind.

Ernstig: Wanneer er langer dan acht uur geen toezicht is op het kind of wanneer een kind tussen de drie en de acht uur zonder toezicht op een onveilige plek speelt. Wanneer het kind vaker dan vier keer per week geen eten krijgt. Wanneer ouders niet zorgen voor vast en geschikt onderdak, wanneer ouders gezondheidsadviezen bij ernstige klachten niet opvolgen of helemaal geen medische hulp zoeken, wanneer ouders een kind zo slecht te eten geven dat het niet meer groeit, overlijdt of blijvend gehandicapt wordt, wanneer er sprake is van drank/drugsmisbruik tijdens de zwangerschap zonder dat het kind met ontweningsverschijnselen geboren wordt. Wanneer het kind in levensgevaarlijke situaties gebracht wordt of wanneer er onvoldoende gedaan wordt om dit te voorkomen.

Toelichting ernst emotionele verwaarlozing

Licht: Wanneer ouders niet altijd tegemoet komen aan de emotionele/psychische behoeften van een kind zoals het geven van een knuffel. Wanneer kinderen niet altijd gestimuleerd worden om zich te ontwikkelen.

Matig: Wanneer ouders het kind soms kleineren of belachelijk maken, wanneer er ongepaste of extreme eisen aan het kind gesteld worden, waardoor het kind een minderwaardigheidsgevoel ontwikkelt.

Ernstig: Wanneer ouders er niet voor zorgen dat het kind therapie krijgt bij psychische of gedragsproblemen, wanneer het kind voortdurend afgewezen wordt, wanneer er chronisch gebrek is aan positieve en liefdevolle interactie tussen ouder en kind. Wanneer ouders nauwelijks liefde, warmte, geborgenheid, steun, stimulatie of prikkels aan het kind geven. Wanneer ouders niet tegen het kind praten en het kind voortdurend belachelijk maken in het bijzijn van anderen. Wanneer het kind scholing onthouden wordt. Wanneer de verwaarlozing een dermate grote invloed heeft op het emotioneel welzijn van het kind, dat het kind zelfmoord overweegt.

Toelichting ernst huiselijk geweld

Licht: Wanneer er het kind eenmalig betrokken is bij huiselijk geweld.

Matig: Wanneer een kind minder dan drie keer betrokken is bij huiselijk geweld.

Ernstig: Wanneer het kind vaker dan drie keer betrokken is bij huiselijk geweld en zelf gewond is geraakt of emotionele/psychische problematiek ontwikkelt of niet meer goed kan functioneren in het dagelijks leven. Of wanneer het kind continue betrokken is bij huiselijk geweld en ernstig in de ontwikkeling bedreigd wordt door lichamelijke en emotionele problematiek

Toelichting soort getuige huiselijk geweld:

- ooggetuige: kind heeft het gezien/zich ermee bemoeid/gedwongen zelf geweld te gebruiken tegen andere gezinsleden
- oorgetuige: kind heeft het gehoord
- getuige: als niet duidelijk wordt of het kind oor- of ooggetuige is, maar het kind wel degelijk getuige is van het geweld
- Indirect:
  - o Geweld tijdens de zwangerschap
  - o Confrontatie korte-termijn effecten
  - o Confrontatie lange-termijn effecten
  - o Bewust van geweld in gezin, maar ondervindt niet direct de gevolgen
  - o Kind weet niet dat er geweld binnen het gezin is

Bijlage 3: Instrument voor dataverzameling

Leeftijd kind in jaren:

Het kind is een: jongen/meisje

Leeftijd moeder in jaren:

Leeftijd vader in jaren:

Start G&O onderzoek:

Gezin waar het kind nu verblijft

1. Wat is de woonsituatie van het kind nu?
  1. Eenoudergezin
  2. Twee ouder gezin, met een biologische en een stiefouder
  3. Overig (ook co-ouderschap)
2. Wat is de financiële situatie van het gezin waar het kind nu woont?
  1. Schulden
  2. Geen schulden
  3. Financiële problemen
  4. Uitkering
3. Hoeveel andere kinderen wonen er in het gezin waar het kind nu woont?

Kind

4. Hoe is de lichamelijke gezondheid van het kind?
  1. Problemen in de gezondheid
  2. Goed gezond
5. Hoe is de sociaal emotionele ontwikkeling van het kind?
  1. Geen problemen
  2. Wel problemen
6. Is er sprake van een achteruitgang in schoolprestaties?
  1. Nee
  2. Ja
7. Wat is het netwerk van het kind?
  1. Geen netwerk
  2. Onderwijsinstituut
  3. Overig

8. Zijn de ouders betrokken bij het kind?
  1. Een ouder betrokken
  2. Twee ouders betrokken
  3. Overig
9. Heeft het kind een vertrouwenspersoon, inclusief ouder(s)?
  1. Nee
  2. Ja
10. Is er eerder onderzoek door de Raad gedaan naar het kind volgens KBPS¹?
  1. Nee
  2. Ja KB
  3. Ja G&O
  4. Ja KB en G&O
11. Blijkt uit het rapport dat het kind eerder mishandeld is?
  1. Nee
  2. Ja, mishandeling
  3. Ja, verwaarlozing
  4. Vermoedens

Moeder

12. Was de moeder tienermoeder (tot en met twintig jaar ttv geboorte kind)?
  1. Ja van dit kind
  2. Ja van een eerder kind
  3. Nee
13. Zijn de pedagogische vaardigheden van moeder voldoende of onvoldoende?
  1. Voldoende
  2. Onvoldoende
14. Is er sprake van psychiatrische of psychische problematiek bij moeder?
  1. Geen problematiek
  2. Psychiatrische problematiek (met diagnose)
  3. Psychische problematiek
  4. Problematisch middelengebruik

---

¹ KBPS is het digitale registratiesysteem van de Raad voor de Kinderbescherming

15. Wat is het netwerk van de moeder?

1. Familie
2. Vrienden
3. Overig netwerk
4. Geen netwerk

16. Ervaart de moeder veel dagelijkse stress?

1. Nee
2. Ja

17. Heeft de moeder een baan?

1. Betaald werk
2. Niet betaald werk
3. Geen werk

18. Is moeder in haar jeugd mishandeld?

1. Nee
2. Ja, mishandeling
3. Ja, verwaarlozing
4. Vermoedens

19. Heeft moeder een kind mishandeld?

1. Nee
2. Ja, mishandeling
3. Ja, verwaarlozing
4. Vermoedens

Vader

20. Zijn de pedagogische vaardigheden van vader voldoende of onvoldoende?

1. Voldoende
2. Onvoldoende

21. Is er sprake van psychiatrische of psychische problematiek bij moeder?

1. Geen problematiek
2. Psychiatrische problematiek (met diagnose)
3. Psychische problematiek
4. Problematisch middelengebruik

22. Wat is het netwerk van de vader?

1. Familie

2. Vrienden
  3. Overig netwerk
  4. Geen netwerk
23. Ervaart de vader veel dagelijkse stress?
1. Nee
  2. Ja
24. Heeft de vader een baan?
1. Betaald werk
  2. Niet betaald werk
  3. Geen werk
25. Is vader in zijn jeugd mishandeld?
1. Nee
  2. Ja, mishandeling
  3. Ja, verwaarlozing
  4. Vermoedens
26. Heeft vader een kind mishandeld?
1. Nee
  2. Ja, mishandeling
  3. Ja, verwaarlozing
  4. Vermoedens

Verwaarlozing en huiselijk geweld (voor een toelichting op de categorieën, zie bijlage 3)

27. Wat is de ernst van de verwaarlozing?
1. Geen
  2. Licht fysiek
  3. Matig fysiek
  4. Ernstig fysiek
  5. Licht emotioneel
  6. Matig emotioneel
  7. Ernstig emotioneel
28. Wat is de duur van verwaarlozing?
1. Korter dan een jaar
  2. 1 tot 2 jaar
  3. 2 tot 3 jaar

4. 3 tot 5 jaar
5. Langer dan 5 jaar

29. Wat is de ernst van het huiselijk geweld?

1. Geen
2. Licht
3. Matig
4. Ernstig

30. Wat is de vorm van het huiselijk geweld?

1. Verbaal geweld tussen ouders
2. Fysiek geweld tussen ouders
3. Verbaal en fysiek geweld tussen ouders
4. Overig geweld waarbij een ouder betrokken is

31. Op welke manier is het kind getuige van het huiselijk geweld?

1. Ooggetuige
2. Oorgetuige
3. Indirect
4. Getuige
5. Niet van toepassing

32. Wat is de duur van het huiselijk geweld?

1. Minder dan zes maanden
2. Zes tot twaalf maanden
3. Langer dan twaalf maanden
4. Onbekend
5. Niet van toepassing